

ce.belgica@interdio.be

02 507 05 93

Drieënvijftigste oecumenische ontmoetings- en studiedag
Cinquante troisième journée œcuménique d'étude et de rencontre

Synodaliteit in het leven en de zending van de Kerk

-

Synodalité dans la vie et la mission de l'Eglise

Kasteel Mariagaarde, Hoepertingen - 30.11.2019

Een anglicaanse benadering door **Canon Professor Mark D. Chapman**, vice-decaan van het Ripon College Cuddesdon ; kanunnik van de kathedraal van Truro en lid van de *General Synod* van het bisdom Oxford, van de Raad voor de eenheid van de christenen en covoorzitter van de Theologische conferentie van Meissen - vertaling

De Church of England en synodes¹

Het probleem van kerkelijk bestuur

In het bestuur van de Church of England heeft zich een aanzienlijk aantal veranderingen voorgedaan in de twintigste eeuw. Deze hebben uiteindelijk geleid tot de instelling van een Algemene Synode in 1970, bestaande uit drie “houses” – voor de bisschoppen, de clerici en de leken – die het niet altijd eens met elkaar worden. Met de aanstelling van een Aartsbisschoppelijke Raad in 1999, als tweede uitvoerend orgaan naast de House of Bishops, werd dit zelfs nog ingewikkelder. Het vereist een oog voor detail, gecombineerd met een gevoel voor het ridicule, om je een weg te banen door het labyrint van reglementen en procedures. Het kost de nodige moeite om de smaak van de Algemene Synode te pakken te krijgen. Ik weet niet of ik de meest geschikte kandidaat was, maar een oud-student die van mening was de bijdrage van een historicus kon volstaan, overtuigde me om me kandidaat te stellen voor de Algemene Synode van 2010. De Algemene Synode is een orgaan dat zichzelf erg serieus kan nemen, en ongetwijfeld zijn er meer, niet in de laatste plaats in de Bisschoppelijke Kamer, die liever een meer gestroomlijnde en professionele manier van kerkbestuur zouden zien. Misschien hadden de initiatiefnemers achter de Aartsbisschoppelijke Raad dit ook in gedachte.

Een dergelijke houding ten aanzien van de leken in het bestuur van de Kerk werd ook gedeeld door sommigen op belangrijke posities in de Church of England. John Hooper, bisschop van Gloucester en een van de martelaren van de Reformatie, had bijvoorbeeld geen hoog aanzien van de leken. Hij noemde het volk ‘het veelkoppig monster’, dat vanwege diens onkunde ‘ontvankelijk was voor bisschoppelijke bespelingen, en de sluwheid en goddeloosheid van de geestelijkheid’.² Het volk, zo voelde hij, had nauwelijks opleiding genoten en was bijgelovig.

¹ Some of this material comes from my article, ‘Does the Church of England have a Theology of General Synod?’ in *Journal of Anglican Studies* 11 (2013), pp. 15-31.

² Letter from Hooper to Bullinger, 5 February 1550, in Hastings Robinson (ed.), *Original letters relative to the English Reformation: written during the reigns of King Henry VIII., King Edward VI., and Queen Mary: chiefly from the archives of Zurich* (Cambridge: University Press for the Parker Society, 2 vols, 1846-1847), vol. 1, p. 76.

Het verdiende weinig zeggenschap in het bestuur van de Kerk. Hoeveel sympathie er voor dergelijke oordelen over de rol van de leken in het bestuur van de Kerk ook moge zijn, er zullen weinig Anglicanen zijn die de leken een stem in het bestuur van de Kerk zouden proberen te ontzeggen. Daar kunnen zeer praktische redenen voor zijn. In een tijd waarin, in ieder geval in Engeland, de financiële last van de Kerk in toenemende mate op de schouders van de actieve leken rust, is er sterk het besef dat het principe ‘geen belasting zonder vertegenwoordiging’ ernstig genomen moet worden. Zoals de twee huizen van de bisschoppen en de clerus, samen de Convocation geheten, hun oorsprong vinden in de behoefte van middeleeuwse koningen om instemming van de geestelijkheid te krijgen voor belastinginning,³ zo is ook de vertegenwoordiging van de leken louter pragmatisch te verstaan. Het is interessant om te zien dat een van de pioniers in synodaal bestuur in de Anglicaanse Gemeenschap, bisschop Robert Gray van Kaapstad, ondanks zijn High-Church gezindheid, de instelling van een House of Laity al vanaf het begin op dergelijke gronden verantwoordde: de Kerk kan niet bestuurd worden zonder de instemming van de leken die geacht worden ervoor te betalen. Toen de leken in 1876 tot de synode gingen behoren, was dit volgens Peter Hinchliff ‘niet vanuit een historische of theologische overtuiging, maar omdat zij het geld en de macht bezaten dat nodig was en omdat een zuiver-klerikale bijeenkomst niet alleen ondenkbaar maar ook onwerkbaar zou zijn geweest in de negentiende eeuw’.⁴

De synode en het probleem van verdeeldheid

Dit voorbeeld uit Zuid-Afrika wijst op iets cruciaal in de natuur en theologie van de synodes. Terwijl men er in de literatuur vaak vanuit lijkt te gaan dat de debatten en discussies in de meestal drukbevolkte synodes vooral gericht waren op verheldering en articulatie van belangrijke kwesties inzake leer en kerkorde, waren de bijeenkomsten, in ieder geval in oorsprong, vaak zeer wereldlijk. Hoewel de Convocations in Engeland gedurende de Middeleeuwen het recht hebben verworven om canones te codificeren, besteedden zij het gros van hun tijd aan de bespreking van wereldlijke aspecten in het kerkbestuur.⁵ En vaak controleerden ze de macht en de aanspraken van de monarch. Misschien is er juist vanwege deze wereldlijke zorgen opvallend weinig discussie geweest over de theologie van de synodes in de Church of England. Afgezien van enkele recente discussies over de zogenaamde ‘conciliaire beweging’ in de middeleeuwen,⁶ zijn de Engelse synodes opvallend weinig onderzocht, zowel doorheen de geschiedenis als vandaag de dag.⁷ Het laatste volledige overzichtswerk in synodale geschiedenis dateert van 1960, zelfs nog voor de instelling van de Algemene Synode. En er is zo goed als geen werk over de theologie van de synodes in Engeland. Het probleem hier is niettemin dat deze synodes ook niet zozeer theologisch lijken. Zij zijn daarentegen rommelig, conflictrijk en zeer politiek. Hierdoor lijken zij vaak niet gedreven door de grote christelijke deugden van geloof, hoop en liefde.

³ See Eric Kemp, *Counsel and Consent: Aspects of the Government of the Church as exemplified in the history of the English Provincial Synods* (London: SPCK, 1961), esp. pp. 63-142.

⁴ Peter Hinchliff, ‘Laymen in Synod: An Aspect of the Beginnings of Synodical Government in South Africa’, in G. J. Cuming and Derek Baker (eds), *Studies in Church History, Volume 7: Councils and Assemblies* (Cambridge: Cambridge University Press, 1971), pp. 321-7, here p. 327.

⁵ Kemp, *Counsel and Consent*, pp. 65-86.

⁶ Francis Oakley, *The Conciliarist Tradition: Constitutionalism in the Catholic Church, 1300-1870* (Oxford: Oxford University Press, 2003); and Paul Valliere, *Conciliarism: A History of Decision-Making in the Church* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012).

⁷ See Kemp, esp. pp. 87-112. See also the 1902 Report: *The Position of the Laity in the Church being the Joint Committee of the Convocation of Canterbury (1902)* (reprint with an introduction by Norman Sykes, Westminster: Church Information Board, 1952).

De Church of England heeft een systeem voor kerkelijk bestuur omarmd dat gekenmerkt wordt door conflict, compromissen en soms uitgesproken vijandigheid tussen de facties. Dit is duidelijk geworden met het herstel van een actieve bijeenroeping vanaf het midden van de negentiende eeuw en de instelling van een algemene vergadering in 1919. Toen, na jarenlange zeggenschap van het parlement, aan de Kerk het gezag werd gegeven om zelf beslissingen te nemen, verdwenen de koehandel en het politieke gesjacher niet. Er ontstond een systeem dat niet gebaseerd was op het feit dat mensen het met elkaar *eens* zijn; integendeel, het werd snel een plek waar diegenen die het *oneens* waren samen tot beslissingen probeerden te komen. Synodes waren juist vanwege het gebrek aan eenheid in de Kerk noodzakelijk. Het is daarom van belang om in het achterhoofd te houden dat elke theologie van synodaal bestuur een *politieke theologie* is: dit vereist dat wat Ephraim Radner recent ‘eristologie’ heeft genoemd, of de studie van de verdeeldheid onder de christenen in relatie tot politieke macht.⁸

Vanuit mijn ervaring onder twee Aartsbisschoppen van Canterbury kan ik zeggen dat de Algemene Synode van de Church of England geen bijzonder gezellige bedoeling is: het is zwaar gepolitiseerd en in de debatten ontbreekt het vaak aan de kwaliteiten van luisteren en leren. Zowel de kwestie rondom vrouwelijke bisschoppen als, meer recent, kwesties rondom seksualiteit zijn goede voorbeelden hiervan. Een speciale vorm van politieke theologie is nodig om synodes te begrijpen. Synodes kunnen claimen dat zij de wil van God voor de Kerk onderscheiden, maar omdat de Kerk uit heiligen en zondaars bestaat, is iedere vorm van kerkbestuur in de Kerk altijd ten diepste politiek. Kerk-politiek gaat, net als alle andere politiek, over macht, gezag en legitimiteit. En natuurlijk zijn de grenzen tussen kerkelijke en seculiere politiek in een vreemd land als het Verenigd Koninkrijk, waar de monarch nog steeds aan het hoofd van de Kerk staat, soms eerder vloeibaar.

Een theologie van synodes

Dus waar te beginnen met een theologie van synodaliteit? Voor velen zou de leer over de drie-een God het vanzelfsprekende antwoord zijn. Maar als synodes gegrond zijn op conflict en de institutionalisering van onenigheid, dan zouden we misschien aan het tegenovergestelde eind moeten beginnen. Echter, dergelijke reserves bij de vraag of de Triniteitsleer geschikt is voor het onderbouwen van menselijke politieke gemeenschappen, zijn zeldzaam. In kerkelijke rapporten en veel van de theologische literatuur, inclusief haast alle werken over missie,⁹ is het eerder een gemeenplaats geworden dat al hetgeen de Kerk eigenlijk hoeft te doen is zich te modelleren naar de harmonie en relationaliteit van de Triniteit zoals men die zich inbeeldt. Vader, Zoon en Heilige Geest bieden en ontvangen liefde in een relatie van perfecte wederkerigheid of wederzijdse inwoning.¹⁰ Dit betekent dat het kleine beetje theologische reflectie dat er over de aard van de structuren van synodes in de Church of England is geweest, simpelweg heeft aangenomen dat de beste plaats om een theologische reflectie over het bestuur van de Kerk op te zetten, de Triniteitsleer zou moeten zijn. Bijvoorbeeld in het rapport

⁸ Ephraim Radner, *A Brutal Unity: The Spiritual Politics of the Christian Church* (Waco, TX: Baylor University Press, 2012), p. 4.

⁹ See David Jacobus Bosch, *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission* (Maryknoll: Orbis, 1991), e.g. p. 390.

¹⁰ This approach is exemplified, for example, by Colin Gunton, *The Promise of Trinitarian Theology* (Edinburgh: T & T Clark, 1993); *The One, The Three and the Many. God, Creation and the Culture of Modernity* (Cambridge: Cambridge University Press, 1993); Paul S. Fiddes, *Participating in God. A Pastoral Doctrine of the Trinity* (London: Darton, Longman and Todd, 2000) and Jürgen Moltmann, *The Trinity and the Kingdom of God* (London: SCM, 1981).

Synodical Government in the Church of England (1997),¹¹ wat nog steeds de meest uitgebreide bespreking van het wezen van de Algemene Synode is,¹² wordt in de korte theologische secties die voorafgaan aan het zeer praktijkgerichte corpus van het rapport, eenvoudigweg verondersteld dat de Triniteitsleer het vanzelfsprekende beginpunt is. De openingssectie ‘Theologische principes en historische ontwikkeling’ citeert direct uit een Rapport dat beweert dat het leven van de Kerk ‘volkomen trinitair is in haar fundering, wezen en hoop’, zonder precies uit te leggen hoe. De Kerk werd gezien als ‘ferm onderdeel van Gods goede schepping, een vergadering van mannen en vrouwen met uiteenlopende gaven en vaardigheden, die elkaar liefhebben en ondersteunen doorheen de positieve en negatieve momenten van hun dagelijkse leven’.¹³

Een ander rapport over *Episcopal Ministry* omschrijft de bestaansgrond van de Kerk als ‘het voeden en ondersteunen van relaties onder mensen die, voor zover dit mogelijk is voor ons als schepselen, verenigd zijn in een gelijkenis met het trinitaire leven’.¹⁴ De Kerk wordt begrepen als de arena waar mensen pogen zich voortdurend te spiegelen naar de Triniteit, in al hun harmonieuze relaties die bijeengehouden worden door de gaven van de geest.¹⁵ De Kerk is in staat om het goddelijke leven te beleven, wanneer verschillende mensen de diverse gaven van de geest belichamen en deze gaven gebruiken om het gemeenschappelijke leven van de Kerk op te bouwen. Wat daarentegen opvallend genoeg ontbreekt, is een variant van een opvatting dat de Kerk als politieke institutie doordeesemd is met conflict en verdeeldheid en dientengevolge gedwongen is om de vuile manieren van de wereld aan te wenden bij het nemen van beslissingen.

Mijns inziens moet een theologische verantwoording van synodaliteit elders beginnen. De reden daarvoor is tamelijk eenvoudig: trinitaire taal slaagt er niet in om de Kerk te beschrijven zoals zij werkelijk is. In plaats daarvan lijkt het veel beter om over de Kerk na te denken als levend onder de omstandigheden van zonde. Het nemen van beslissingen leidt niet altijd tot een eenheid in verscheidenheid noch bewaart het het vermogen tot *comprehensiveness*. Zoals de laatste jaren in de debatten over vrouwelijke bisschoppen in de Church of England naar voren kwam, kunnen synodes wrede aangelegenheden zijn aangezien het nemen van beslissingen altijd dient om diegenen aan de verliezende zijde uit te sluiten en te vervreemden, zelfs wanneer ze de beslissing soms zelfs met tegenzin aanvaardden: er zijn momenten waarop wederzijdse inwoning en *comprehensiveness* onmogelijk zijn. Als dat het geval is, is het misschien beter om realistischer te zijn en een andere reeks theologische principes uit te werken voor de beoefening van synodaliteit.

Dit betekent dat een theologie van synodaliteit wellicht veel beter gefundeerd kan worden in een Augustijns begrip van de Kerk dan in de triniteitsleer. Voor Augustinus, zoals hij duidelijk heeft gemaakt in zijn anti-Donatistische geschriften, bestond de Kerk uit heiligen en zondaars, een *corpus permixtum*¹⁶, en kan de Kerk daarom niet anders dan een lichaam te zijn dat

¹¹ Review Group by the Standing Committee of the General Synod, *Synodical Government in the Church of England: A Review* (London: Church House Publishing, 1997).

¹² The report, *Government by Synod* (London: Church Information Office, 1966), deliberately avoided theology since it sought to create a General Synod from the Church Assembly without the need for parliamentary legislation.

¹³ Archbishops’ Commission on the Organisation of the Church of England, *Working as One Body* (London: Church House Publishing, 1995), §1.6.

¹⁴ Archbishops’ Group on the Episcopate, *Episcopal Ministry* (London: Church House Publishing, 1990), §19.

¹⁵ *Working as One Body*, §1.10-25.

¹⁶ *brev.* 3.20; *c. Don.* 9.12; *doc. Chr.* 3.32; cf. *civ. Dei* 18.49. The Augustine references are cited according to the schedule in Allan D. Fitzgerald OSA, *Augustine through the Ages: An Encyclopedia* (Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 1999), pp. xxxv-il.

doordesemd is van conflict; er zullen concurrerende kreten om gezag en machtsaannames zijn wanneer het hemelse botst met het aardse. Als een instituut dat zowel goddelijk als menselijk is, moet de Kerk structuren en mechanismes uitwerken die beter haar identiteit als het lichaam van Christus uitdrukken, maar waarin de Kerk desondanks een instituut blijft dat bestaat uit mensen in al hun zondige complexiteit. Zij zou heilig kunnen zijn, maar haar heiligheid wordt altijd gecompromitteerd door machtskwesaties.

Vanuit haar lange geschiedenis weten we over de Kerk dat mensen niet altijd met elkaar samen willen leven en soms anderen uit willen sluiten van hun verbond: reeds vanaf Paulus en de Handelingen der Apostelen zit dat erin. Het zou inderdaad eerlijk zijn om te stellen dat conflict in de Kerk eerder norm dan uitzondering is, wat precies de reden is waarom zij overkoepelende structuren en middelen om conflict te institutionaliseren nodig heeft. In de vroegste dagen van de Kerk ontstonden de netwerken van katholiciteit niet omdat iedereen het met elkaar eens was, maar juist om exact het tegenovergestelde.

Legitimiteit en autoriteit

Al vanaf het begin van de Kerk speelde de machtskwesatie een cruciale rol. In toenemende mate werd de authenticiteit en legitimiteit van de traditie gegarandeerd door diegenen wiens ambt autoriteit verleenden, terwijl ze tegelijkertijd tot hun ambt geroepen werden door de lokale kerken en later de lokale machtshebbers: het was al vroeg een gemeenplaats in de Kerk dat de *vox populi* samenviel met de *vox dei*. Wanneer er besluiten genomen werden, was het echter meestal het geval dat de verdeeldheid zich voortzette: concilies en synodes konden hoogstens tijdelijke overeenstemming bereiken. Hetzelfde blijft het geval: synodale besluiten leiden simpelweg tot verdere escalatie van het conflict. Het is onwaarschijnlijk dat synodes instituties zijn om consensus te bouwen; het zijn inderdaad vaak plekken waar omgangsregels gelden om min of meer effectief met conflict om te gaan.¹⁷ Een synode zal net als een parlement door een mechanisme, of een serie praktijken, gekenmerkt worden die in een indamming van conflict voorzien: de theologie van synodes zal grotendeels de studie van ‘eristologie’ zijn, de theologie van verdeeldheid en de principes die het mensen mogelijk maakt met dergelijke verdeeldheid te leven zonder in geweld of schisma’s te vervallen. Er is dientengevolge geen noodzaak om zich te verontschuldigen voor het feit dat de Algemene Synode van de Church of England politiek is en een plek van veelvuldig conflict.

Net zoals het geval is in de politiek van het staatsbestel, is bij iedere vorm van kerkelijk beleid de vraag van de legitimiteit centraal. Dit is het geval voor elk kerkbestuur, Presbyteriaans, congregationeel of de hybride vorm van de bisschop-binnen-een-synode die uiteindelijk werd aangenomen in de Church of England en de meeste andere kerken van de Anglicaanse Gemeenschap. Willen synodes werken dan moeten ze als legitiem aangezien worden; hun gezag moet aanvaard worden door de kerken die ze beogen te besturen. Zoals het geval is bij parlementen, moet iedere macht die ze uitoefenen verbonden worden met degenen over wie ze die macht uitoefenen. Legitiem gezag veronderstelt bijgevolg vertrouwen in politieke instellingen die allerlei soorten mechanismen belichamen die gebruikt worden om sommige van de vreselijkste omstandigheden van menselijke zonde te verminderen. Met zulk een mate van vertrouwen zullen synodes instellingen worden die de verdeeldheid niet noodzakelijk wegnemen, maar kerken minstens leren hoe ermee te leven.

De disfunctionaliteit van het synodaal bestuur in de Church of England

¹⁷ *A Brutal Unity*, p. 264.

De laatste jaren is men de synodes in de Church of England veel meer gaan zien als organen wiens voornaamste taak het is om de consensus te bevorderen. Synodes werden weinig meer dan plaatsers om de initiatieven van de House of Bishops te ondersteunen, dat de neiging had om zich bij het bevorderen van de eenheid in de Kerk als een soort van CEO boven de andere twee Houses te stellen: steeds meer spraken zij ‘collegiaal’, met één stem, wat rampzalig bleek in het recente debat over het bisschoppelijk rapport aangaande de gedeelde opvattingen over menselijke seksualiteit, dat werd besproken in februari 2016 en afgewezen door de House of Clergy. Dit rapport blijft grote verdeeldheid opwekken. Het is de afgelopen jaren bewezen dat bestuur bij uitvoerend dictaat door de bisschoppen, met de verwachting dat de rest van de synode instemt, geen succesvolle bisschoppelijke strategie is. We willen suggereren dat de Church of England nog steeds met de consequenties leeft: bij de onsuccesvolle verkiezing over vrouwelijke bisschoppen in november 2012 kwam de zeldzame uiting van quasi-unanimité veel te laat om een zeer verdeeld House of Laity te overtuigen van het belang van gehoorzaamheid aan de hoeders van het geloof. Inderdaad, in de werking van de synode tussen 2010 en 2015 vertoonde het House of Bishops uitingen van wat Paul Valliere recent ‘synodophobia’ heeft genoemd, een woord ontleend aan de Deense theoloog Hans Raun Iversen die de term heeft ontwikkeld met betrekking tot de enigszins ongebruikelijke Deense vorm van ‘kerkloos Christendom’.¹⁸ Net als regeringen in de Britse politieke sfeer, hebben bisschoppen al het mogelijke gedaan om de synode te omzeilen, waardoor zij snel het deksel op de neus kregen.

Luisteren

Naast een dergelijke synodophobia is er een parallelle reeks van ‘luisterprocessen’ geweest, dat tegenstanders probeerde aan te moedigen om met elkaar in contact te treden. Deze hebben een prominente rol gekregen in de Church of England en de bredere Anglicaanse Gemeenschap: het ‘luisterproces’ is uit achtereenvolgende Lambeth Conferenties voortgekomen, bijzonder in relatie tot onenigheid over seksualiteit. Dit werd opgepakt door de Church of England, waar mensen met verschillende theologische opvattingen over de legitimiteit van homoseksuele relaties samengebracht werden om gefaciliteerd naar elkaar te luisteren. Dit betrof ook wat Rowan Williams heeft genoemd ‘het luisteren naar nuances, het luisteren naar de verborgen muziek in wat iemand zegt of doet, luisteren soms ook naar wat onder de oppervlakte ligt zowel als wat direct voor ons staat. Het is een zware opgave en het komt niet snel tot stand.’¹⁹

Deze benadering is een risicovolle strategie gebleken voor een Kerk die complexe en zorgvuldig samengestelde mechanismes heeft ontwikkeld om te verzekeren dat er geluisterd wordt. Eigenlijk is een van de belangrijkste kenmerken van de Algemene Synode dat het een vorm van representatief bestuur en commissiestructuren heeft ontwikkeld die, net als een parlement, een legitimiteit dragen die hen verleend wordt door de lokale kerken, die erop vertrouwen dat de synode hun vele conflicten kan dragen. Ondanks dat haar structuren misschien niet ideaal zijn, bezit zij een legitimiteit die verleend wordt door een systeem van verkiezingen en vertegenwoordiging. Het idee dat een bisschop de synode kan omzeilen en op enige wijze ‘direct’ kan luisteren, wat gelijkenis vertoont met de rol van ‘speciaal adviseur’ in een regeringssysteem, kan extreem schadelijk zijn voor de legitimiteit van de vertegenwoordigende overheid. Het kan misschien een prijzenswaardige kwaliteit zijn om te

¹⁸ Cited in Paul Valliere, *Conciliarism: A History of Decision-Making in the Church* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), p. 162.

¹⁹ Archbishop’s retreat addresses, July 2012 at: <http://www.archbishopofcanterbury.org/articles.php/1739/the-archbishops-retreat-addresses-parts-iii-iv-v> (accessed 2 December 2012).

luisteren naar alle gezichtspunten en te verzekeren dat er een mate van openheid is aan de tafel, maar het zijn meestal de luidruchtige stemmen die het voor elkaar krijgen om in de eerste plaats reeds rond de tafel te zitten. Dit lijkt een uitermate risicovol mechanisme te zijn voor een Kerk die een systeem van synodaal bestuur heeft omarmd: er zou door alle partijen, inclusief de bisschoppen, vertrouwen gesteld moeten worden in dat bestuur. Uiteindelijk zijn deze luidruchtige stemmen, samen met vele andere en vaak rustigere stemmen, vertegenwoordigd – wellicht oververtegenwoordigd – in de Synode, en het is door de mechanismes van geïnstitutionaliseerd conflict dat deze stemmen het best gehoord worden.

Synodofobie en de vertegenwoordiging van de leken

De rol van de synodes is zelfs nog complexer in het wereldwijde Anglicanisme. Het concept ‘episcopacy’ dat in de Anglicaanse gemeenschap is ontstaan, heeft, door de grillen van de geschiedenis, meermaals gefaald om gepast gewicht te geven aan de rol van synodes en de rol van de leken. Bisschoppelijk leiderschap werd vaak verward met bisschoppelijk autoritarisme. Het is waarschijnlijk om deze reden dat, zoals Valliere schrijft, de aanblik van conciliair of synodale autoriteit ‘als intrinsiek tegengesteld aan vrijheid... krachtig blijft in het Anglicanisme tot op vandaag’.²⁰ Het principe van synodaliteit is nauwelijks ontwikkeld in de structuren van de Anglicaanse Gemeenschap. Dit betekent dat er de kerken die net als de Church of England door synodes bestuurd worden niet echt gevoelig zijn voor wat ‘conciliaire legitimiteit’ genoemd kan worden in de bredere Anglicaanse Gemeenschap. De leken, die betalen voor de Kerk, zullen het afkeuren om door de bisschoppen verteld te worden wat zij zouden moeten doen, ongeacht of die bisschoppen van thuis of elders komen, wanneer zij weinig tot geen formele vertegenwoordiging hebben. Zoals Valliere schrijft, ‘heeft de wankelende Anglicaanse gemeenschap meer dan ooit behoefte aan een wereldwijd concilie’.²¹ Een Concilie of synode ‘zou het Anglicanisme kunnen veranderen’²² door voor de eerste maal het principe van leken-synodaliteit te introduceren in de grondslagen van het Anglicanisme.²³

Tegelijkertijd kunnen de harde rechten van de leken in de Church of England niet als vanzelfsprekend beschouwd worden. Zoals Aartsbisschop Lang opmerkte in een preek kort na de instelling van de Church Assembly in 1919: ‘iedere man of vrouw die trouw aan de Kerk betuigt wordt nu bekleed met een persoonlijke verantwoordelijkheid voor het welzijn van de Kerk, voor het succes of het mislukken van haar goddelijke zending.’ Verder merkte hij op dat ‘alles afhankelijk is van de geest, het motief, het doel, de vooruitzichten waarmee het kerkvolk het nieuwe tijdperk binnen treedt, bovenop het karakter dat haar al vanaf het begin kenmerkt.’²⁴ Ik denk dat dit vandaag evenzeer waar is met betrekking tot de Algemene Synode als met betrekking tot de instelling van de structuren van de Anglicaanse Gemeenschap.

De moeizaam verworven vrijheid van de leken om hun visie en opinies te uiten werd helder samengevat in een brief aan Henry Hoare, een van de negentiende-eeuwse pioniers op het gebied van lekenvertegenwoordiging. Wanneer de Synodes gesproken zullen hebben, zo stelde de schrijver, ‘dan denk ik dat er tegen die tijd een voldoende basis aan publieke opinie (in de beste zin) gevestigd zal zijn, zonder welke niemand kan handelen, en waartegen zelfs de

²⁰ Valliere, *Conciliarism*, pp. 192-3.

²¹ *Conciliarism*, p. 209.

²² *Conciliarism*, p. 235.

²³ See my essay, ‘American Catholicity and the National Church: The Legacy of William Reed Huntington’ in *Sewanee Theological Review* (forthcoming, 2013).

²⁴ Cited in F. A. Iremonger, *William Temple* (London: Oxford University Press, 1948), p. 275.

Convocation ... betrekkelijk machteloos zou staan.²⁵ Wanneer men verder kijkt dan de Britse Constitutie, is het belangrijk op te merken dat het gezag en de legitimiteit van het House of Laity bovenal theologisch afhankelijk is van de notie dat de voornaamste roeping van alle christenen, die voortkomt uit het verbond van hun doopsel, wordt uitgedrukt in een dergelijk begrip van ‘publieke opinie’.

Een dergelijk benadering is niet vrij van kritiek: Colin Podmore stond bijvoorbeeld zeer kritisch tegenover het idee van een doopverbond omdat het eerder te liberaal en zeer Amerikaans zou zijn.²⁶ Deze invraagstelling van een theologie van de doop heeft gevolgen voor de perceptie van de legitimiteit van de House of Laity in de Algemene Synode in verhouding tot de andere Houses (ofschoon de House of Laity, eerder dan het Hoger- en Lagerhuis van de Convocatie, de belangrijkste erfgenaam van de parlementaire soevereiniteit is). Het zou van meet af aan tegen de theologische richting van de Synode ingaan. Het rapport over Kerk en Staat uit 1916 dat geleid heeft tot de oprichting van de Church Assembly was bijvoorbeeld heel helder over de rol van de leken: ‘het is van groot belang om duidelijk te maken dat wanneer wij pleiten voor het herstel van de autonomie van de Kerk, wij de Kerk bedoelen en niet alleen de geestelijkheid’.²⁷ Het lijkt mij dat de roeping die besloten ligt in de doop en uitgedrukt wordt in vertegenwoordigende synodes in het middelpunt van alle synodes moet staan, van het niveau van de parochie tot de structuren van de Anglicaanse Gemeenschap. Echter, dit inzicht wordt betwist door de verheffing van het ‘historische episcopaat’ boven het principe van synodaliteit in de Anglicaanse Gemeenschap, zoals belichaamd in de zogenaamde Lambeth Quadrilateral. Op zijn minst historisch is het duidelijk dat het gezagsmodel van de Church of England gebaseerd is op het overwegend door ‘leken’ gevoerde veto van het parlement en, later, op het House of Laity van de Algemene Synode eerder dan op het gezag van het historische episcopaat.²⁸ Een theologische verantwoording berust in de gedeelde doop en daar lijkt dringend behoefte aan te zijn voor de toekomst van de Anglicaanse Gemeenschap, nu deze zich van een losse federatie verenigd of niet rond een vaag ‘historisch episcopaat’ ontwikkelt tot een synodale en representatieve Kerk.

Conclusie

Uit deze discussie komt een theologie van synodaliteit naar voren die deze situeert in een politieke theologie van geïnstitutionaliseerd conflict die zijn oorsprong vindt in het kerkverstaan van Augustinus van Hippo. De Algemene Synode van de Church of England is net als andere synodes een politiek orgaan dat ingesteld is om de verdeeldheid en conflicten te dragen die inherent zijn aan de menselijke conditie, en niet een of ander ingebeeld sub-trinitair ‘liefdesfeest’ dat gericht is op het bouwen van consensus of het uitdrukken van de Anglicaanse ‘omvattendheid’.²⁹ Als we een theologisch gegrond mechanisme van geïnstitutionaliseerd conflict hebben, dat representatief is voor de gehele Kerk, dan is het alleen dat orgaan waar we onze besluitvorming aan toe zouden moeten vertrouwen. De bisschoppen hebben – net als een uitvoerende Regering – een eerbiedige plaats in het proces, maar zij moeten hun respect en hun vertrouwen winnen door middel van samenwerking met en betrokkenheid bij het

²⁵ Letter from an unnamed correspondent to Hoare, 23 October 1851, in J. B. Sweet, *A Memoir of the late Henry Hoare Esq. MA, with a narrative of the church movements with which he was concerned from 1848 to 1865 and more particularly the revival of Convocation* (London: Rivington's, 1865), p. 308.

²⁶ Colin Podmore, ‘The Baptismal Revolution in the American Episcopal Church: Baptismal Ecclesiology and the Baptismal Covenant’ in *Ecclesiology* 6 (2010), pp. 8-38.

²⁷ The Archbishops’ Committee on Church & State, *Report* (London: SPCK, 1916), p. 31. It drew extensively on the earlier 1902 report on the laity in the church.

²⁸ Mark Chapman, *Bishops, Saints and Politics: Anglican Essays* (London: T & T Clark, 2007), pp. 9-32.

²⁹ See Mark Chapman, *Anglican Theology* (London: Continuum, 2012), ch. 1.

vertegenwoordigend orgaan. Autocratie, ook al berust dit op goddelijk gezag, is geen goede manier om vrienden te maken en mensen te beïnvloeden, in het bijzonder wanneer zij diegenen zijn die hun deel betalen. Synodes mogen dan niet ideaal zijn, maar dat is wel waar de Church of England, en vrijwel alle andere kerken van de Anglicaanse Gemeenschap, voor hebben gekozen om met hun conflicten om te gaan. De bisschoppen hebben een constitutionele rol en een vetorecht, maar net als de Britse regering moeten zij de kunst van het vertrouwen en de politiek van het compromis aanleren, en ook moeten zij de kunst van publieke onenigheid leren, liever dan een opgedrongen collegialiteit waarvan weinigen in de andere twee Houses ooit zullen geloven dat dit veel meer is dan een poging om tegen elke prijs conflict te voorkomen. Misschien heeft de Kerk juist meer angst voor conflict dan zij eigenlijk zou moeten hebben.